

Op zoek naar overzicht. Stadswording in de Neder

Op vrijdag 23 januari 2004 organiseert de werkgroep Stedengeschiedenis in samenwerking met Uitgeverij Verloren te Hilversum een symposium getiteld 'Op zoek naar overzicht. Stadswording in de Nederlanden'. Locatie: Uitgeverij Verloren, Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum (035-685 9856). Informatie kan worden ingewonnen bij Jan van den Noort (010-436 6014). De studiedag is gratis voor eenieder toegankelijk. Graag ontvangen we voor 15 januari bericht van uw komst via janvdnoort@ext.eur.nl of 010-436 6014.

Dagvoorzitter: prof dr. Guus Borger (Universiteit van Amsterdam)

9:30-10:10 dr. Hans Renes (historisch-geograaf Universiteit van Utrecht) over 'de stad in het landschap: een inleiding'.

10:10-10:50 prof. dr. Peter Henderikx (nederzettingshistoricus/mediëvist) over 'de stad in de geschiedenis: Holland en Zeeland voor het midden van de 13e eeuw'.

-----pauze-----

11:05-11:45 drs. Hildo van Engen (historicus/diplomaticus Vrije Universiteit Amsterdam) over 'Stadsrechten als bron voor onderzoek naar stadswording'.

11:45-12:30 discussie

-----middagpauze-----

13:30-14:10 prof.dr. Frans Theuws (archeoloog Universiteit van Amsterdam) over 'graven naar de stad'.

14:10-14:50 drs. Wim Boerefijn (architectuurhistoricus, Monumenten Advies Bureau Nijmegen) over 'de morfologie van de stad: stadswording en ruimtelijke organisatie'.

-----pauze-----

15:05-15:45 dr. Reinout Rutte (stadshistoricus Ruimtelijk Planbureau), over 'stadslandschappen: een overzicht in vogelvlucht'.

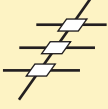
15:45-16:30 discussie

Hans Renes, De stad in het landschap

Het fenomeen stadswording wordt toegelicht aan de hand van de ligging en ruimtelijke ontwikkeling van steden in relatie tot het landschap, alsmede de ontwikkeling van stadsplattegronden. In de loop van de tijd zijn verschillende typologieën gemaakt voor steden. Voor eenvoudige steden zijn die vaak informatief, maar veel steden hebben een zeer complexe ontstaansgeschiedenis. Renes noemt vier aandachtspunten: prestedelijke structuren, vormwil/vormgevend vermogen, functies en inertie. De laatste term wijst op de grote mate van resistentie van een eenmaal aangelegde structuur. Bij de verandering van stadsplattegronden onderscheidt Renes de processen groei, stagnatie, krimp en verschuiving. Bij de relatie tussen de stad en zijn omgeving gaat hij met name in op de stadsrand en het buitengebied.

Peter Henderikx, De stad in de geschiedenis

Historici zijn het er over eens dat de stadsvorming in het graafschap Holland en Zeeland vrij laat op gang kwam, namelijk in de 13e eeuw. Maar vooralsnog ontbreekt een helder beeld van de vroegste stadsontwikkeling in het graafschap, omdat zeer weinig schriftelijke gegevens voorhanden zijn. Henderikx besloot daarom het schaarse bronnenmateriaal van voor ca. 1270 nog

erlanden

eens nauwkeurig onder de loop te nemen en de volgende vragen te stellen: Wanneer vertoonden plaatsen, die in de loop van de 13e eeuw van de graaf een stadsrechtprivilege ontvingen, voor het eerst stedelijke kenmerken? Wat was voordien het karakter van een dergelijke nederzetting, en had deze al een relatie met de graaf? En: in hoeverre hebben de opeenvolgende graven de stedelijke ontwikkeling gestimuleerd?

Hildo van Engen, Stadsrechten

Stadsrechtteksten zijn belangrijke bronnen voor de vroegste wordingsgeschiedenis van stedelijke nederzettingen. Maar er bestaan nogal wat misverstanden over stadsrecht, en het onderzoek is nogal versnipperd. Van Engen tracht antwoord te geven op onder meer de vraag: wat is de verhouding tussen stadswording en stadsrechtverlening in de Noordelijke Nederlanden?

Frans Theuws, Graven naar de stad

De stadswording van Maastricht onttrekt zich grotendeels aan onze waarneming. Vanaf circa 700 laten zowel de historische als de archeologische bronnen ons in de steek. We weten nauwelijks hoe de stad die vanaf 1229 werd ommuurd tot stand kwam. We weten niet of het daarbij om een samensmelting van twee kernen ging dan wel, zoals Panhuysen en Leupen veronderstellen, om een groei (vooral naar het noorden) vanuit de oude kern rondom het laat-Romeinse castellum. Theuws voegt daaraan nog een derde model toe, waarin verrassende wendingen in de ontwikkeling van de 'stad' een belangrijke rol spelen. De Karolingische periode lijkt een belangrijke breukperiode in veel Maaslandse en Rijnlandse steden.

Wim Boerefijn, De morfologie van de stad

In de bijdrage van Boerefijn gaat de aandacht eerst en vooral uit naar de vorm: concentratie, opdeling en uitbreiding van de private grondpercelen als typisch aspect van de stadswording. Welke vormen kon dit aannemen en hoe ging het in z'n werk? Naast de structuur van de plattegrond betreft hij ook het verticale vlak en het type bebouwing in zijn beschouwing. Boerefijn ziet de Nederlandse urbanisatie van de 11de tot de 15de eeuw als een bij uitstek Europees fenomeen.

Reinout Rutte, Stadslandschappen

Van de 11de tot de 15de eeuw werden steden aangelegd in vele soorten en maten. Het is niet eenvoudig om inzicht te krijgen in het stadswordingsproces in de Nederlanden. Aan de hand van verschuivingen in de verhouding tussen sociale, politieke, economische en geografische factoren kunnen we verschillende fasen in het stadswordingsproces onderscheiden. Volgens Rutte gaat het in Nederland om acht groepen steden, oftewel stadslandschappen met overeenkomstige kenmerken. Het verspreidingspatroon van steden in het landschap en de stadsplattegronden vormen het uitgangspunt voor die indeling.

Namens de Werkgroep Stedengeschiedenis
Jan van den Noort